

ОБЛІК. АНАЛІЗ. АУДИТ**ACCOUNTING. ANALYSIS. AUDIT**

УДК 657.633

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ**

В.Ф. Максимова, д.е.н., професор

Н.М. Албу

Одеський національний економічний університет, Одеса, Україна

Максимова В.Ф., Албу Н.М. Системний підхід до інформаційного забезпечення внутрішнього контролю.

Розглянута можливість розвитку внутрішнього контролю, зокрема, його комунікативної властивості з точки зору системного підходу. Набула подальшого розвитку впорядкованість визначення зовнішнього середовища, в середині якого функціонує система контролю. Сформульовано вимоги до інформаційного забезпечення внутрішнього економічного контролю підприємства. Проведено аналіз традиційної інформаційної інфраструктури компанії. Запропонована можливість створення інтегрованого комунікативного середовища в управлінні суб'єктом господарювання.

Ключові слова: система контролю, інформаційне забезпечення, зовнішнє середовище

Максимова В.Ф., Албу Н.М. Системный подход к информационному обеспечению внутреннего контроля.

Рассмотрена возможность развития внутреннего контроля, в частности, его коммуникативной свойства с точки зрения системного подхода. Получила дальнейшее развитие упорядоченность определения внешней среды, внутри которой функционирует система контроля. Сформулированы требования к информационному обеспечению внутреннего экономического контроля предприятия. Проведен анализ традиционной информационной инфраструктуры компании. Предложена возможность создания интегрированной коммуникативной среды в управлении субъектом хозяйствования.

Ключевые слова: система контроля, информационное обеспечение, внешняя среда

Maximova V.F., Albu N.M. System approach information providing to internal control

Considered possibility of development of internal control, in particular, him communicative property from point of approach of the systems. Efficiency of determination of external environment, which the checking system functions in a middle, purchased subsequent development. Requirements are formulated to the informative providing of internal economic control of enterprise. The analysis of traditional informative infrastructure of company is conducted. The offered possibility of creation of the integrated communicative environment is in the management of manage a subject.

Keywords: control system, information provision, environment

Для успішного управління суб'єктом господарювання менеджерам потрібна оперативна інформація про результати їх управлінського впливу на об'єкти управління. У цьому сенсі корпоративний контроль є необхідною, самостійною функцією управління. Удосконалення корпоративного внутрішнього контролю сприяє підвищенню внутрішньої ефективності процесів управління в компаніях і їх переходу на якісно новий рівень. Дослідники впровадження та розвитку внутрішнього економічного контролю на вітчизняних підприємствах відмічають відсутність в українському законодавстві такої організаційно-правової форми, як «корпорація», а відтак – відсутність понять «корпоративне управління», «корпоративний контроль», «корпоративні інформаційні системи» [1; 2; 5]. Однак усі ці терміни мають право на життя і можуть бути прийнятні для зручності при визначенні відповідних суб'єктів і процесів [4].

В сучасній літературі з управління зустрічаються поняття «корпорація», «компанія», «фірма» [7]. Їх визначення зводиться до декількох формальних ознак: розвиненість системи господарських зв'язків; розвиненість організаційної структури; широкий діапазон видів діяльності; штат професійних управляючих. У такому розумінні до визначення корпорації, відповідно до наведених вище ознак, підходить публічне акціонерне товариство.

Зміст корпоративного управління полягає у формуванні внутрішньої системи контролю за діяльністю менеджерів компанії від імені її власників (інвесторів), а також інших заінтересованих груп. Зростає необхідність ефективного управління компанією і ефективного внутрішнього контролю. Мається на увазі широкий діапазон задач за усіма аспектами класичного управління і контролю господарських операцій з ресурсами, кадрами, виробництвом, фінансами, інвестиціями.

Практично усі види бізнесу потребують діяльності систем внутрішнього контролю, особливо ті компанії, які мають філіали. Якби зміни не відбувались в напрямках і особливостях роботи зовнішніх контролерів, зараз вже є загальноприйнятим, що задачі служби внутрішнього контролю чітко визначені і вона повинна розвиватись паралельно з ростом комп'ютерних інформаційних систем.

Загальна проблема полягає у недостатності висвітлення застосування системного підходу до інтегрування контролю, зокрема його комунікативної функції в управлінський процес, що уповільнює розвиток науки економічного контролю і ускладнює організацію внутрішнього контролю як системи в розгалужених економічних структурах. Пошук шляхів до вирішення її висвітлює доцільність подальших наукових розробок у площині застосування системного підходу до інформаційного забезпечення внутрішнього економічного контролю суб'єкта господарювання та розгляду його інформаційної сутності.

Метою статті є викладення результатів розгляду інформаційної сутності економічного контролю з точки зору системного підходу. Наразі буде розглянута комунікативна властивість системи контролю; впорядковано визначення межі зовнішнього середовища, в середині якого функціонує система контролю; розроблено вимоги до інформації для потреб системи контролю; проведено аналіз традиційної інформаційної інфраструктури компанії; розглянуто можливість створення інтегрованого комунікативного середовища в управлінні суб'єктом господарювання.

Несистематизована інформація – це просто відомості. Для сучасного управління таких відомостей замало. Ефективне корпоративне управління передбачує прозорість відповідної, систематизованої інформації. Це призводить до більш повного розкриття для суспільства інформації про діяльність корпорації, прийняття більш передбачуваних рішень і значною мірою сприяє доведенню до мінімуму тіньового бізнесу. Контроль в корпорації можна характеризувати як процес визначення, оцінки і інформації про відхилення фактичних даних від їх заданих значень, а також про результати аналізу цих відхилень. Ефективність функціонування системи контролю багато в чому залежить від якості інформаційного забезпечення органів контролю [4].

В окремих ґрунтовних дослідженнях у сфері економічного контролю справедливо відзначається, що в контролі яскраво виявляється його інформаційна сутність. Він є універсальним засобом одержання інформації по каналу зворотного зв'язку [4].

Ця його здатність започатковує один із важливих принципів розвитку системи внутрішнього корпоративного контролю – комунікативність, котра характеризується насиченістю системи контролю інформацією; здатністю до зворотного зв'язку; відповідністю якості процесу

контролю вимогам до інформаційного його забезпечення; зв'язком користувачів системи на «виході» з виробником контрольної інформації і постачальником системи на «вході». Контроль представляє собою відкриту систему, яка має прямий і зворотній зв'язки, тобто обмінюється інформацією з зовнішнім середовищем. Якщо система здатна сприймати і використовувати інформацію про результати своєї діяльності, то вона наділена органами зворотного зв'язку. Одна із форм зворотного зв'язку в управлінні підприємством – контроль, який дає інформацію про виконання розпоряджень вищого органу управління [6].

Інформація, що її отримує система контролю із зовнішнього середовища, суттєво впливає на її стан. Більш того, вплив зовнішнього середовища такий, що він задає цілі і параметри функціонування системи контролю. Все це – нормальні відносини кібернетичної системи з зовнішнім середовищем. Аналогічно до теорії систем отримувати системою контролю інформацію доцільно називати «вхід» або «вхідні величини». Виділяють два типи необхідних для вирішення задач управління вхідних величин: управляючий вплив і збурюючий вплив [4].

Управляючий вплив здійснює така вхідна інформація, або – такі «вхідні величини», яку можна змінювати і використовувати в управлінні з метою досягнення цілей функціонування системи. При цьому змінюють вхідні величини таким чином, щоб надати системі руху, переважного в порівнянні з іншими можливими його напрямками. У такому разі посилюється вплив вхідних величин, як управляючої інформації, тобто такої, яка здійснює управляючий вплив.

Стосовно збурюючого впливу – це вхідна інформація, яка відрізняється від управляючої тим, що вона не піддається зміні. Збурюючі вхідні величини втручаються в процес всередині системи, змінюють результат її функціонування і, таким чином, суттєво впливають на систему в цілому.

«Вихід» системи складається із сукупності вихідних величин. Останні утворюються в результаті функціонування системи і спрямовані довкола (на зовнішнє середовище). Вони характеризують в цілому результат діяльності системи і її вплив на зовнішнє середовище. Розрізняють «ідеальний вихід» і «реальний». У разі, коли на вході «вхідні величини» мають задані параметри управляючого впливу, то після опрацювання в середині системи на виході отримують необхідну для бажаного руху інформацію, тобто «ідеальний вихід». Якщо «вхідні величини» чинять збурюючий вплив і об'єктивно впливають зсередини або зовні на функціонування системи, то після їх опрацювання отримують «реальний» або «фактичний» вихід.

Наближення фактичного виходу до ідеального може бути представлене, як задача управління системою. Для її вирішення існує «зворотній зв'язок». Він слугує для досягнення мінімального

відхилення між «реальним» і «ідеальним» виходами системи шляхом їх зіставлення і внесення відповідних змін на «вході», тобто таких, які зможуть максимально приблизити «реальний вихід» до «ідеального» і, таким чином, мінімізувати збурюючий вплив на систему зовнішнього середовища. Таким чином проявляється корективальна сутність системи внутрішнього корпоративного контролю.

Постає питання визначення межі зовнішнього середовища, в середині якого функціонує досліджувана система. В теорії систем не завжди можна знайти однозначну відповідь на це досить складне питання. В кібернетичі поняття межі тлумачиться, як границя, в середині якої об'єкти, властивості та їх зв'язки можна адекватно пояснити і забезпечити управління ними. Найпростіше таке питання вирішується, коли об'єкти дослідження абсолютні і кінцеві за своєю природою. У такому разі досить просто можна скласти характеристику, опис досліджуваного об'єкта. Це тлумачення певною мірою розповсюджується на кібернетичну систему і встановлення межі з її зовнішнім середовищем.

Визначення межі зовнішнього середовища контролю, як кібернетичної системи, виглядає дещо складніше. Зовнішнє середовище організованих систем, як правило, ідентифікують з зовнішнім середовищем компанії – стан політичного, економічного, культурного середовища. Це положення залишається актуальним для усієї системи внутрішнього корпоративного контролю. Однак зовнішнім можна вважати також загальне середовище в компанії – рівень технологічної та технічної озброєності підприємства; організація та стан управління підприємством, його прогностичні характеристики, моніторинг діяльності та управління.

При застосуванні системного підходу до контролю: спочатку формулюється «вихід», а саме ціль, мета системи контролю; аналізується вплив зовнішнього середовища на систему контролю; приймаються заходи, які забезпечують високу якість «входу»; забезпечується відповідність якості «процесу» вимогам «входу».

«Вихід» формулюють водночас за декількома параметрами: на що націлений процес контролю; що отримають в результаті контролю; для кого передбачені результати контролю; для чого слугують результати контролю; в який термін повинні бути представлені результати контролю.

Щоб визначитись з параметрами входу, досліджують параметри внутрішнього середовища системи контролю та параметри зовнішнього середовища, а саме:

- організація системи контролю, її технічні можливості, організація роботи контролерів, їх кваліфікація, методика контролю, реалізація результатів контролю;
- стан політичного, економічного, культурного середовища; рівень технологічної та технічної озброєності підприємства; організація та стан управління підприємством, його прогностичні

характеристики, моніторинг діяльності та управління.

Аналіз стану зовнішнього середовища та його впливу на систему контролю, знання можливостей самої системи дозволяє приймати заходи, які забезпечують високу якість вхідної інформації, тобто формування на вході необхідної, повної, своєчасної, достатньої інформації. Після такого дослідження визначають, яка інформація та в якому обсязі потрібна для процесу контролю в заданому його напрямку. Саме вона формує вхідні параметри системи контролю.

Для того, щоб забезпечити відповідність якості «процесу» вимогам «входу», діє зворотний зв'язок – своєрідний комунікаційний канал системи контролю, який зв'язує користувачів системи на «виході» з виробником контрольної інформації і постачальником системи на «вході». Дія комунікаційного каналу системи контролю просліджується досить чітко: всілякі зміни вимог користувачів до напрямків контролю, термінів подання контрольної інформації, її об'єму та цілеспрямованості, її аналітичності, оперативності, повноти викликають реакцію системи. «Вхід» системи і сама система контролю адекватно реагують на ці зміни (повинні реагувати) шляхом відповідних змін в окремих параметрах функціонування усієї системи.

Належну роль в управлінні підприємством контроль, як система, має у разі, коли: система здатна забезпечувати високоякісний прогноз параметрів її виходу; система контролю може формувати високоякісний «вхід», адекватний «виходу»; рівень системи за її організаційними характеристиками, технічними можливостями та методикою може опрацювати вхідну інформацію і перетворити якісний «вхід» системи в якісний «вихід»; проходженню організованих належним чином усіх стадій процесу контролю сприяє, або хоча б не заважає, зовнішнє середовище.

Таким чином, система контролю, як і будь-яка інша кібернетична, управляюча, організована система, певним чином залежить від взаємозв'язку параметрів її «входу», «виходу», внутрішнього та зовнішнього середовища. Забезпечення високої якості «виходу» можливе лише при забезпеченні високої якості «входу», високої якості зовнішнього середовища і високої якості безпосередньо процесу контролю. Якщо якість «входу» задовільна, тобто представлена для контролю інформація хоч і існує, але вона не повна, не відповідає вимогам достовірності, не забезпечує оперативності її використання, аналітичності, то якими б кваліфікованими не були контролери, яку б передову методику вони не використовували, які б засоби не використали – якість «виходу» також буде задовільною.

Існує і інша залежність: якщо якість «входу» відмінна, а якість процесу задовільна, то якість «виходу» також буде задовільна. Тобто оцінка якості «виходу» дорівнює нижчій оцінці попередніх елементів [4]. Спочатку формуються вимоги до «виходу» системи, потім – до входу і

зовнішнього середовища і тільки після цього – до процесу.

В літературі зустрічається велика кількість понять, в яких робиться опис якості інформації: правильність, точність, обґрунтованість, достовірність, надійність [8, 9, 10]. Цей перелік, на наш погляд, необхідно доповнити такими вимогами, як своєчасність, оперативність надходження і використання інформації у процесі контролю; повнота – не повинно бути упущень суттєвої для управління інформації; деталізація – інформація повинна бути деталізованою за центрами витрат; зрозумілість – інформація не повинна потребувати додаткових пояснень, розшифровок; аналітичність – інформація повинна бути корисною для всебічного її аналізу; релевантність – необхідність і корисність інформації для прийняття управлінських рішень; економічність інформації – ефект від використання повинен перевищувати витрати на її отримання; систематизованість – інформація повинна піддаватись чіткій систематизації відповідно до об'єктів контролю і його цілей.

Система контролю адекватно віддзеркалює ці вимоги. Таке ствердження пояснюється тим, що насамперед вивчають якість отриманих для контролю документів, інформації, зовнішнє середовище і його вплив на формування інформації та проходження контрольного процесу, тобто опрацьовують «вхід» системи; якщо це можливо, регулюють відносини з зовнішнім середовищем і тільки після цього приступають до підвищення якості контрольного процесу шляхом пред'явлення конкретних вимог до контролерів.

Для успішного управління компанією і функціонування ефективної системи внутрішнього контролю є сенс у впровадженні інтегрованої корпоративної інформаційної системи, яка б віддзеркалювала сутність інтегрованого комунікативного середовища в управлінні суб'єктом господарювання та відповідала сучасним вимогам щодо інформативного забезпечення системи внутрішнього економічного контролю і управління корпорацією в цілому. До недавнього часу в компаніях переважала централізація прийняття рішень, коли потоки інформації піднімались вгору по управлінській ієрархії, після чого директивні вказівки спускались донизу. В таких компаніях прийняття рішень уповільнювалось. Часто рішення ставали неадекватними виробничій ситуації.

В наш час інформаційна структура суб'єкта господарювання складається з певної кількості інформаційних систем різного профілю. Вони виконують, як правило, функції підтримки окремих підрозділів і процесів. Такі системи підтримки відокремлені, не взаємодіють одна з одною, ускладнюють процес збору необхідної інформації. До типових недоліків інформаційних потоків можна віднести дублювання отримуваної інформації; відсутність однозначного розподілу відповідальності за інформацію, що міститься в документах; несвоєчасність надання інформації; надання неякісної інформації, після отримання якої можуть знадобитись пояснення, уточнення;

відсутність суттєвої (релевантної), необхідної інформації. Це призводить до того, що управлінці не мають чіткого уявлення про діяльність компанії. Розподіл інформації у розрізі великої кількості незалежних систем може не лише ускладнювати процес контролю і управління, а й чинити негативний вплив на ефективність компанії і результати її діяльності.

Для вирішення цієї проблеми пропонуємо впровадження у вітчизняних компаніях інтегрованих корпоративних інформаційних систем, які, на наш погляд, створять оптимальні можливості для функціонування досліджуваної нами системи внутрішнього контролю. Це – життєво важливий аспект через те, що інформаційні потоки для потреб контролю повинні бути органічно вмонтованими в загальну інформаційну систему компанії. Передбачується, що така інформаційна система охопить основний бізнес компанії, усі її структурні підрозділи з метою надання оперативної інформації для прийняття управлінських рішень. Її функціональне навантаження залежить від виду діяльності компанії. Однак основними функціями інтегрованої корпоративної інформаційної системи будуть моделювання, автоматизація господарських процесів в компанії, підтримка функцій управління. Інформація, розподілена раніше між різними системами, в інтегрованій інформаційній системі буде доступна для усіх відділів і підрозділів компанії. Вона зможе бути використана водночас у процесі матеріально-технічного забезпечення, у процесі виробництва, в обліковому процесі, у процесі контролю тощо.

Цілком ймовірно, що сучасні інформаційні технології та технічні можливості у змозі забезпечити на базі єдиної корпоративної технічної платформи обслуговування усіх процесів компанії, на усіх її рівнях з тим, щоб управлінці мали систему адекватного та ефективного контролю. Кожен керівник повинен мати таку інформацію, котра відображає хід виконання планів, нормативів, за які він несе відповідальність. Уся інформація, що збиратиметься в інтегрованій інформаційній системі, повинна зберігатись в окремому сховищі даних. Вона будь-коли може бути використана для потреб системи внутрішнього контролю і системи управління усіма процесами та підрозділами компанії.

Висновки

- 1) Комунікативна властивість системи внутрішнього контролю підтверджує можливість її дослідження з точки зору системного підходу.
- 2) Аналіз інформаційного забезпечення вказує на наявність ряду недоліків, що викликає ускладнення внутрішнього контролю і управління компаніями.
- 3) Проблеми інформаційного забезпечення внутрішнього контролю і корпоративного управління можуть бути успішно вирішені впровадженням в компаніях інтегрованої корпоративної інформаційної системи.

Список літератури:

1. Артюх О.В., Максимова В.Ф. Інноваційний процес функціональної інтеграції в управлінні. – Проблеми науки. – № 10, 2007. – С. 14-20.
2. Влияние учетно-контрольной проблематики на управление предприятием // Максимова В.Ф. Научный сборник. – Том 2. – Свищов: АИ «Ценов», 2013. – С. 39-45.
3. Крамаровский Л.М., Максимова В.Ф. Оценка качества бухгалтерского учета: Монография. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 202 с.
4. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку: Монографія. – К.: АВРІО, 2005. – 262 с.
5. Облік і контроль у механізмі реалізації ефективного управління: Монографія. – За заг.ред. д-ра екон. наук, проф. В.Ф. Максимової. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 374 с.
6. Основные понятия кибернетики и исследования операций и возможности применения их в управлении производством // Жуков Р.Ф. – Л.: ИПК СП, 1975. – 36 с.
7. Системний підхід до створення концепції внутрішнього економічного контролю діяльності промислового підприємства // Максимова В.Ф. Проблеми науки. – № 5, 2005. – С. 22-28.
8. Системный анализ и структура управления. Под общей редакцией проф. В.Г. Шорина. М.: Знание, 1975. – 303 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Система менеджмента. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 352 с.
10. Финансовое планирование и контроль: Пер. с англ./ Под ред. М.А. Поукока и А.Х. Тейлора. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 480 с.

Надано до редакції 05.04.2014

Максимова Валентина Федорівна / Valentyna F. Maksimova
maxval3@gmail.com

Албу Надія Миколаївна / Nadiia M. Albu
vishenka_2504@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Системний підхід до інформаційного забезпечення внутрішнього контролю [Електронний ресурс] / В.Ф. Максимова., Н.М. Албу // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 4 (14). – С. 73-77. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opi.ua/files/archive/2014/n4.html>